

Tragom hrvatskog zahtjeva za rekonstrukcijom javnog RTV sistema

NEZADOVOLJSTVO DRŽAVOM

Radenko Udovičić

11. august, 2004.

Krajem jula bosansku političku i medijsku javnost uzburkao je zahtjev poslanika Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), najjače hrvatske stranke u BiH, i njenog koalicionog partnera Hrvatskih demokršćana, da se javni RTV servis raspodjeli na tri kanala - na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku. Zahtjev je u vidu amandmana podnijet na zasjedanju Parlamenta BiH, prilikom rasprave o novom Zakonu o RTV sistemu, ali je odbijen od strane poslanika svih ostalih partija.

Nakon ovog hrvatskog zahtjeva uslijedile su brojne negativne reakcije različitih bošnjačkih i multinacionalnih političkih partija i udruženja. HDZ je, slijedom ovih reagovanja, nanovo ocijenjen kao politička snaga koja rastače Bosnu i Hercegovinu i to sada insistiranjem na podjeli javnog RTV servisa, što je, kako se najčešće navodilo, nerazumno i neevropski.

Javni RTV sistem za sada se sastoji od tri televizije - RTV Republike Srspe (RTVRS), RTV Federacije (RTVF) i RTV BiH, koja je kanal za cijelu BiH. Većina Hrvata je nezadovoljna ovakvim RTV sistemom jer smatra da su dvije entitetske televizije suštinski srpski i bošnjački kanali, a dok je zajednička RTV BiH srpsko-bošnjačka. Stoga ogromna većina Hrvata ne plaća obaveznu RTV taksu.

Slikovito rečeno, razlika između tri jezika u Bosni je kao između britanskog, americkog i australskog engleskog jezika. Stoga je jasno da su svima u BiH sva tri jezika apsolutno razumljiva. Zahtjev za kanal na hrvatskom jeziku je stoga više političke prirode, jer HDZ smatra da će osim čistog hrvatskog jezika takav kanal izražavati i hrvatske političke interese, koji su, po HDZ-u, sada u medijima marginalizovani. Na Federalnoj RTV i RTV BiH, koje su višenacionalne, svaki novinar govori na jeziku koji želi.

Međutim, zahtjev HDZ-a ne bi trebao nimalo da čudi i on je samo rezultat dugog nezadovoljstva gotovo svih hrvatskih političkih partija, kao i same katoličke crkve, uređenjem Bosne i Hercegovine. Većina Hrvata naime smatra da dejtonska podjela Bosne i Hercegovine ne daje Hrvatima mogućnost da ostvaruju svoje kulturološke i nacionalne posebnosti.

Prokletstvo multikulture

Bosna i Hercegovina od 1943 godine, kada je oformljena kao republika unutar bivše Jugoslavije, u ustavu je nominirana kao država tri njena ravnopravna naroda Srba, Hrvata i Muslimana (Bošnjaka). S obzirom da je država bila centralistički ustrojena, njihova konstitutivnost, i pravno i faktički, je bila na cijelom teritoriju. Međutim rat koji započinje 1992. godine je u značajnoj mjeri bio nacionalni sukob. Posebno na teritorijama sadašnje Republike Srpske dolazi do masovnih progona Bošnjaka i Hrvata, stvaraju se etnički čiste teritorije i Bosna, koja je nekada zbog izmješanosti naroda nazivana «leopardova koža», postaje država sačinjena od tri nacionalne teritorije.

Mirovni sporazum stvoren u Dejtonu, koji je okončao troipogodišnji rat, u značajnoj mjeri je prihvatio nastalo faktičko stanje. Stvorena su dva entiteta po principu da je Republika Srpska administrativna jedinica bosanskih Srba, a Federacija BiH Bošnjaka i Hrvata. Iako u preambuli dejtonskog ustava stoji da je BiH država tri ravnopravna naroda, entiteski ustavi su derogirali ovaj stav sa odredbama da je Republika Srpska entitet srpskog naroda, a Federacija BiH Bošnjaka i Hrvata. I zaista, ta činjenica iz entiteskih ustava je u potpunosti održavala stvarno stanje.

Zbog ovih diskriminatorskih rješenja Ustavni sud BiH je 2001. godine donio rješenje kojim proglašava punu konstitutivnost sva tri naroda u oba entiteta. Godinu dana poslije entiteski ustavi su se usaglasili sa ovom odlukom.

U političkoj zbilji Bosne i Hercegovine i Srbi i Hrvati konstantno optužuju Bošnjake da zbog svoje brojnosti imaju aspiracije za unitarizacijom BiH kako bi «vladali». Hrvati su tu još decidiraniji kada problem spuste na nivo Federacije BiH, tvrdeći da su potpuno marginalizirani u strane brojnijih Bošnjaka. Ako se ovo uzme u obzir, može se postaviti

pitanje otkuda onda Hrvati zajedno sa Bošnjacima u jednom entitetu? Biću slobodan reći – kriva procjena!

Naime, nakon krvavog rata između Bošnjaka i Hrvata, pod američkim pritiskom stvorena je Federacije BiH kao teritorijalna jedinica Bošnjaka i Hrvata koji bi se trebali zajednički suprostaviti vojnički jačim Srbima. To je sa vojne strane i uspjelo te je rat okončan Dejtonskim sporazumom pri čemu su Srbi dobili teritorijalnu jedinicu. Dakle stvorena je jedna nova BiH sastavljena od tri konstitutivna narodna, ali dva entiteta. Hrvati su se odrekli aspiracija za vlastitom teritorijalnom jedinicom, prije svega zbog insistiranja hrvatskog predsjednika Tuđmana, jer je preovladala procjena da će Federacija BiH sklopiti konfederalne odnose sa Hrvatskom. Međutim, nakon rata Bošnjaci nisu prihvatili takvu vrstu unije želeći da Bosne i Hercegovna bude u što većem obimu nezavisana bez posebnih institucionalnih vezivanja. Odnosi između hrvatskih i bošnjačkih političara su počeli da stagniraju, a potom nazaduju, što je početkom novog stoljeća rezultiralo hrvatskim zahtjevom za cijepanjem Federacije BiH i stvaranjem trećeg, hrvatskog, entiteta. Energičnim akcijama međunarodne zajednice i centralnih vlasti takva nastojanja su stopirana (neki od tvoraca trećeg entiteta su sada u zatvoru), ali je nezadovoljstvo ostalo.

Nametanje javnog RTV sistema

Sada se opet vraćamo na medijsku problematiku, koja je suštinski generisana ovom političkom pričom. Ured Visokog predstavnika, međunarodna institucija koja ima vrhovnu vlast u BiH i gotovo protektorska ovlaštenja, rukovodi procesom transformacije radiodifuznog sektora. Ovaj Ured je prošle godine predložio novi Zakon o javnom RTV servisu koji donosi brojne novine, što je u prvi mah vrlo negativno primljeno, kako na televiziji u Sarajevu, tako i u Banja Luci. Međutim suština protivljenja je različita. RTV Republike Srpske u Banja Luci najviše smeta rješenje u Zakonu po kojem se od do sada tri odvojena RTV servisa stvara **jedan** koji se sastoji od tri dijela. To se najviše oslikava u tome da će biti jedan Upravni odbor za sva tri servisa (što do sada nije bio slučaj) koji će između ostalog koordinirati rad Programskih vijeća kao i donositi krucijalne, kako poslovne tako i programske odluke. Iako će entitetski emiteri i dalje zadržati relativnu samostalnost, rješenje iz novog zakona suštinski zadaje udarac separatističkim težnjama u Republici Srpskoj u kojoj se želi zadržati isključiva politička vlast nad radiom i televizijom. S druge strane u Sarajevu su očajni zbog odredbi u novom zakonu po

kojima se predviđa prodaja velike i nefunkcionalne zgrade i izgradnja nove i u Sarajevu i Banja Luci. Dakle, za uposlenike RTV u Sarajevu je neshvatljivo da se dojučer njihova, sarajevska, imovina prodaje kako bi se izgradila zgrada u Banja Luci (uzgred rečeno RTV Republike Srpske zaista nema svoju zgradu).

Naravno, nešto kasnije i bh političari (koji u suštini i trebaju usvojiti zakon), ali i rukovodstva RTV servisa su se na kraju morala pomiriti sa međunarodnim predloženim rješenjima. Zanimljivo je da iz pragmatsko-politikantskih razloga svaka strana je prihvatanje ovih rješenja javnosti protumačila kao svoju pobjedu.

Odobrena je od strane Evropske komisije i velika donacija od 1,5 milion Eura, a od bh strane preuzeta je obaveza da se novi zakon usvoji. Međutim, rokovi su probijeni i Zakon je još u parlamentarnoj proceduri. Odugovlačenje sa ovim zakonom moglo bi udaljiti BiH od Evropske unije jer je usvajanje modernog zakona o RTV sistemu jedan od uslova za početak pregovora o pridruživanju.

No bez obzira na Zakon, javna televizija BHT, servis za cijelu državu, 13. augusta će početi sa emitovanjem cjelodnevnog programa i to na vlastitim predajnicima i frekvencijama. Ovim datumom, namjerno izabranim zbog početka Olimpijskih igara koje će ova TV prenositi, konačno je završena početna faza razvoja javnog radiodifuznog sistema u BiH. Naime, BHT je do sada bio 'gost' sa jednom informativnom emisijom i pojedinim sportskim događajima na entiteskim televizijama, koje su mu ustupale termine na svojim frekvencijama. Program BHT će po novoj šemi dobiti tri velike informativne emisije, više sportskih i zabavnih sadržaja, a vrata će otvoriti i nezavisnoj produkciji. Zemaljska mreža se sastoji od 142 predajnika i repetitora kojima će se pokrivati 91 posto teritorije BiH. Najveći donator za izgradnju ove mreže su Evropska komisija, Vlada BiH, kao i entitetske televizije koje su ustupile dio predajnika. Satelitski program će krenuti 30. augusta.

Konstantno hrvatsko nezadovoljstvo

Vraćamo se sada na hrvatski zahtjev sa početka priče. Već spomenuti HDZ-ov amandman za stvaranje tri kanala na tri jezika nije prošao u takozvanom prvom čitanju. Trenutno je na sceni amandmanska faza koja će trajati do 10. septembra do kada se izglasani amandmani trebaju ugraditi u Zakon ili odbaciti. Hrvatski predstavnici izražavaju nadu da će do tada ipak «progurati» svoj zahtjev. U slučaju da se to ne desi (a gotovo sigurno da neće) vjerovatno je da će hrvatski predstavnici u Domu naroda, gdje se odlučuje nacionalnim konsenzusom, stopirati konačno usvajanje zakona. Takođe hrvatski zastupnici iz Parlamenta BiH su najavili da, ako se bude ignorisao njihov prijedlog, žalice se sudu za ljudska prava u Strazburu jer se, kako navode, krše njihova prava na kulturne i jezične različitosti, kao i nacionalni identitet.

Postavlja se pitanje da li uistinu Hrvati imaju razloga za nezadovoljstvo sa sadašnjim rješenjima javnog RTV sistema? Rekao bih da imaju. Ipak, političke ocjene HDZ-a o BHT kao srpsko-bošnjačkoj, a FTV kao bošnjačkoj televiziji su nedovoljno argumentovane i pretjerane. Jedino što je tačno je da je TVRS srpska - i to jeste problem, posebno sa stanovišta niveliranja nacionalnih interesa, što je inače politička konstanta BiH. Dakle, HDZ pretjeruje, ali to ne umanjuje činjenicu da je Bošnjaka i Srba mnogo više na BHT, pa čak i na Federalnoj TV, koja bi po logici strukture stanovništva u Federaciji trebala imati dominantnu bošnjačko-hrvatsku komponentu. Razloga je više. Prvo Hrvati su najmalobrojniji narod u BiH (17 %, u odnosu na 32 % Srba i 44 % Bošnjaka). Zatim, Hrvati su većina na jugu u zapadnoj Hercegovini, i malom dijelu Posavine na sjeveru. Dakle relativno daleko od Sarajeva, gdje ih gotovo nema. To znači da, ako se želi raditi u centralnoj redakciji, nužno je preseljenje u Sarajevo. To je skupa, a katkada i sa psihološke strane složena operacija za pojedinca. No ono što je najveći problem je samo odbijanje prihvatanja ovakvog javnog servisa od strane hrvatskih novinara. Mnogi od njih su mišljenja da bi se utopili u određeni bošnjački ambijent i da ne bi mogli profesionalno i politički da se dovoljno artikulišu.

Djelomično je na takav gard, prije svega hrvatske politike u BiH, a zatim i dijela hrvatskih novinara, uticala i odluka Regulatorne agencije za komunikacije koja je 2000. godine ukinula u ratu nastalu TV mrežu Erotel. Riječ je bila o televiziji koja je pokrivala značajan dio teritorija gdje su Hrvati većina i koja je trebala da figurira kao javni servis nikad ostvarenog trećeg, hrvatskog entiteta. Erotel se, barem tehnički, uklopio u tada stvorenu

RTV Federacije BiH, ali kadrovski ne. Većina novinara sa Erotela nije htjela preći na Federalnu TV u Sarajevu, pa čak niti raditi u dopisničkoj mreži. Izuzetak je nekadašnja urednica Erotela Marija Topić Crnoja koja zadnjih godina obavlja funkciju glavnog urednika informativnog programa FTV. Takođe, generalni direktor RTV BiH je Drago Marić, novinar, a ratnih i poratnih godina i političar. Iako su ove dvije osobe došle iz čistog hrvatskog ambijenta, iz Hercegovine, one su se morale uklopiti u multinacionalni ambijent novostvorenih servisa te niti su mogle, a možda ni željele da promoviraju hrvatske interese onako kako HDZ to želi. Slična stvar je sa još par hrvatskih novinara na ove dvije TV u Sarajevu.

Možda nekome van Bosne i Hercegovine neobično djeluje ovoliko insistiranje na nacionalnom porijeklu novinara. Međutim, opšteprihvaćena profesionalna logika da program trebaju da proizvode oni koji to znaju, kod značajnog broja ljudi još nije prihvaćena. Višenacionalna Bosna i Hercegovina funkcioniра po principu nacionalnih ključeva i pokušaj - dajmo program onima koji znaju, bez obzira na nacionalnost i druge karakteristike, nije prihvaćena, barem ne kod Hrvata. No s druge strane na javnim RTV servisima nisu dobili posao oni što nešto znaju, već se pojavljuju i oni koji ne zadovoljavaju osnovne profesionalne kriterije. No to je rezultat rata i dugogodišnje situacije gdje je novinarska kadrovska struktura ruinirana. Dio novinara je trajno otišao iz BiH, dio se ne bavi ovim poslom zbog malih plata, već radi za međunarodne poslodavce, a novi likovi sa odgovarajućim kvalitetom se rijetko pojavljuju.

Hrvatski zahtjev za posebnim kanalom ima korijen još iz vremena kada je stvarana Federalna TV 2000. godine. Tada je bilo predviđeno da će federalna TV emitovati dva programa – jedan na hrvatskom, a jedan na bosanskom jeziku. To rješenje je bilo na osnovi već spominjane činjenice da je Federacija BiH bila entitet dva naroda – bošnjačkog i hrvatskog. Međutim kako je postajalo izvjesnije da će se vratiti konstitutivnost Srbima u Federaciji, a i preovladavala svijest da javni servis treba biti medijih sviju, a ne grubo parcelisan nacionalni poligon, odustalo se od dva kanala na dva jezika. Usljed pritiska međunarodne zajednice, Hrvati su to veoma nevoljko prihvatili. U to vrijeme sam pravio intervju sa direktorom FTV Jasminom Durakovićem koji je obrazlažući koncept jedinstvenosti FTV-a rekao da će ta televizija biti kanal za sve na kojem će se voditi prije svega računa o kvalitetu i raznovrsnosti programa, ali da se neće strogo voditi računa o jeziku i nacionalnoj strukturi uposlenih. Mislim da je kod Durakovića u to vrijeme postojao istinski elan za izgradnjom kvalitetne televizije. No

pored povremenih bljeskova u smislu kvaliteta programa i insistiranja na nacionalnoj ravnopravnosti, i u programskom (sadržinskom) i kadrovskom smislu, očigledno Hrvati nisu prihvatili niti federalnu niti kasnije zadjenuću nacionalnu televiziju.

Kada dublje razmišljam, pitam se da li je moguće u trenucima stravične političke presije na svaki segment društva uopšte napraviti program koji će biti prihvaćen od svih. Zadnji primjer mi je pao u uči početkom ovog mjeseca u slučaju Blaškić. Nekadašnji komandant hrvatske vojske u BiH Tihomir Blaškić je u Hagu bio osuđen za ratne zločine na 45 godina zatvora. U žalbenom postupku, prezentiranjem novih dokaza, kazna mu je smanjena na 9 godina. Obzirom da je skoro toliko već odslužio, momentalno je pušten na slobodu. Tu činjenicu je prilično opširno popratila FTV u svom trećem dnevniku (oko 22 sata). Međutim, upečatljiva su dva priloga. Prvi iznosi reakcije bošnjačkih žrtava rata, koji se ne slažu sa novom presudom Blaškiću, a drugi prikazuje one koji slave Blaškićevo puštanje. No sadržina dva priloga narušava sliku o ravnopravnom predstavljanju dvije strane. Prvi prilog sadrži tonske izjave onih koji su izgubili u ratu svoje najmilije, a drugi je samo informacija sa slikom, i to slikom vrlo problematičnom – dva audija i jedan BMW kruže Vitezom okićeni hrvatskim zastavama. Slobodni ćemo biti zaključiti da ovakva slika asocira da Blaškića slave samo lopovi i nacionalisti (većinu ljudi Audi i BMW asociraju na lopovluk, a mahanje hrvatskom zastavom Bošnjake asocira na nacionalizam). E sada uporedimo isti događaj predstavljen na Hrvatskoj TV u Zagrebu. Tu imamo niz izjava Hrvata iz Viteza koji se raduju presudi suda i govore kako je dokazano ono što su znali – da Blaškić nije kriv. S druge strane stav Bošnjaka koji nisu zadovoljni se spominje, ali kroz agencijsku vijest. Ne treba imati nikakve dileme da bi ovako bila postavljena ova tema i na kanalu na hrvatskom jeziku, na čemu Hrvati inisistiraju. Dakle, suština je u potenciranju hrvatskih sagovornika, tema i interesa.

Inače, kada smo već spomenuli Hrvatsku televiziju iz Zagreba, da uvežemo u priču i nekoliko rečenica o njoj. Eronet je vršio reemitovanje sva tri kanala ove TV, a onda je to djelimično počela i Federalna TV, no samo do starta svog drugog programa. Mnogi Hrvati su se pretplatili na kodirane kartice digitalnog prijema hrvatske televizije u svojim domovima. No vrlo brzo se pojavila jeftinija varijanta – kablovski operateri koji su u svojim setovima nudili sve programe hrvatske televizije. TV iz Zagreba ostala je kod Hrvata TV broj 1, a i svi ostali građani BiH su je zbog razumljivosti jezika, kvaliteta i raznovrsnosti programa prihvatili kao paralelni javni servis.

Prije par mjeseci Federalna televizija je uložila zahtjev Regulatornoj agenciji za komunikacije da se onemogući emitovanje zemaljskog programa televizija iz susjednih država putem kablovske mreže. Federalna televizija naime smatra da TV stanice iz drugih država su otkupile prava na filmske i sportske događaje samo za svoju teritoriju, a da ih putem kablovskih operatera ovako plasiraju i u BiH. Posebno iziritirani ovim zahtjevom Federalne TV su bili Hrvati u BiH koji smatraju da iza svega leži zahtjev za uklanjanje programa Hrvatske televizije i TV Nova iz Zagreba, čime se onemogućava Hrvatima da prate kvalitetne programe na vlastitom jeziku i na taj način čini jezička ali i politička majorizacija.

Politička suština problema

A sada dva krupna globalna razloga zbog čega Hrvati ne uspjevaju da ostvare svoj značajniji uticaj na BHT i FTV. Današnji koncept javnog servisa (jedan državni emiter, dva entitetska emitera) je previše složen i preskup za ograničene ekonomske, tehničke i kreativne resurse. Istovremeno, još uvijek nema domaćeg ili stranog kapitala (ni frekvencija) za izgradnju velikih komercijalnih RTV mreža. Već smo spomenuli da BHT nakon dvije godine rada tek sada pokreće neku vrstu cjelodnevnog programa. Mada u ovom trenutku nije jasno sa kakvim kadrovima i novcima. Hrvatski zahtjev predviđa ukidanje tri sadašnja emitera i uvođenje jednog sa tri nacionalna kanala. Dakle, prividno se sa ekonomske strane ništa posebno ne mijenja, osim što i Hrvati dobijaju čisto svoj kanal. No srušiti nešto što se već godinama gradi i što je već stasalo je skupo i u sadašnjim političkim konstalacijama nemoguće.

Drugi globalni razlog je čisto politički. Problem je prije svega u tome što je predvodnik zahtjeva za restrukturiranje javne RTV Hrvatska demokratska zajednica, partija koja nema ugled u međunarodnoj zajednici, a prema kojoj imaju odbojnost i Bošnjaci i Srbi. Tvrdi nacionalna linija koju zastupa ova partija ne daje garancije da bi eventualni hrvatski kanal bio novinarski autonoman. Za vjerovati je da bi postao javni servis političke partije ili nacionalnih interesa jednog naroda. Dakle priča o čisto kulturnom i jezičkom kanalu je magla. No ova tendenca ovladavanja medijskim prostorom nije samo želja HDZ-a već i svih političkih partija u BiH.

Stoga je malo vjerovatno da će hrvatski zahtjev proći. No to ne treba da raduje ni Bošnjake ni Srbe ni rukovodstvo sadašnjeg RTV servisa. Porazna je činjenica da jedan konstitutivni narod ne osjeća javnu televiziju kao svoju. I politički faktori, ali i rukovodstvo RTV servisa bi trebali da učine sve da promjene takav hrvatski odnos. Nije dovoljno samo dijeliti lekcije sa floskulama o stvaranju modernog evropskog servisa, štetnosti i neekonomičnosti nacionalnih podjela i dokazivanjima da je ovaj servis i hrvatski. Možda i jeste ali ga Hrvati takvim ne osjećaju.

Osnovni problem Bosne i Hercegovini je što sa njenim sadašnjim uređenjem ni jedan narod nije zadovoljan. Od 1995. pa sve do danas ključna zakonska rješenja koja tvore BiH kao državu su nametnuta od strane međunarodne zajednice. U skoro svakom segmentu života jedan od konstitutivnih naroda u BiH nije zadovoljan. Problemi se javljaju u talasima, tako da je hrvatsko nezadovoljstvo javnim RTV sistemom samo jedna priča iz države koja će još dugo da sređuje unutrašnje proturječnosti.

Radenko Udovičić je direktor istraživačkog centra Media plan Instituta iz Sarajeva. © Media Online 2004. All rights reserved.